

УДК 351.746+351.75+343.974

Бобрицький Леонід Володимирович — старший науковий співробітник Міжвідомчого НДЦ з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

Роль Ради національної безпеки і оборони України у протидії торгівлі людьми (організаційно-правові аспекти)

У статті узагальнено статистичні дані про стан боротьби з торгівлею людьми в Україні, проаналізовано результативність заходів з координації та управління діяльністю правоохоронних органів у сфері протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: торгівля людьми, координація, контроль.

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиріччя в країнах Східної та Центральної Європи набула небезпечних масштабів проблема кримінального бізнесу, пов'язаного з торгівлею людьми. Це зумовило визнання даної проблеми як такої, що потребує консолідації зусиль законодавчих структур, правоохоронних органів і громадськості для її розв'язання. Актуальність означеного питання посилюється ще й тим, що злочини, пов'язані з торгівлею людьми, мають глобальний характер і стосуються майже всіх країн світу, а сам процес, як правило, повністю контролюється міжнародною організованою злочинністю.

Стан дослідження. В Україні за перше п'ятиріччя XXI ст. кількість вчинених злочинів досліджуваної категорії збільшилась приблизно в 2,5 рази, що створило реальну загрозу національним інтересам нашої держави. З огляду на це, система боротьби з торгівлею людьми в країні неодноразово була піддана критичному аналізу як з боку керівництва держави, так і міжнародних правозахисних організацій. І, як наслідок, Україна підписала цілий ряд міжнародних нормативних документів, спрямованих на протидію торгівлі людьми, розробила Концепцію Державної програми протидії торгівлі людьми, прийняла відповідні зміни та доповнення до законодавства.

© Л. В. Бобрицький, 2010

Кабінет Міністрів України 7 березня 2007 року прийняв Постанову № 410 “Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року”. Метою Програми є створення умов для протидії торгівлі людьми та пов’язаних з нею злочинній діяльності, підвищення ефективності роботи з виявлення таких злочинів та осіб, що їх учиняють, вирішення питання щодо реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Програмою передбачається об’єднання зусиль ряду державних органів на цій ділянці роботи, визначається їх завдання та ступінь участі.

Це дало позитивні результати, адже в країні за останні п’ять років спостерігається стабільна динаміка щодо зменшення кількості вчинених злочинів, пов’язаних з торгівлею людьми, та суттєвого покращення їх розкриття (рис. 1).

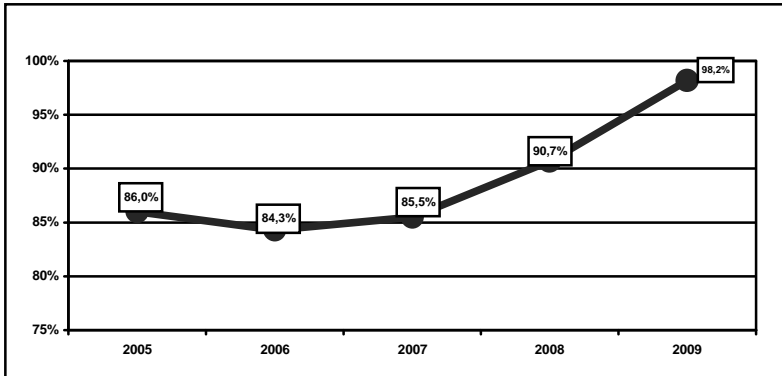
*Динаміка вчинення і розкриття злочинів,
пов’язаних з торгівлею людьми*

Рисунок 1. Порівняльна динаміка вчинення і розкриття злочинів, пов’язаних з торгівлею людьми, за період з 2002 по 2009 рр.

Розробка та прийняття державних програм протидії торгівлі людьми позитивно вплинула на результати роботи МВС України у протидії цьому небезпечному прояву організованої злочинності. Це підтверджується статистичними даними про стан боротьби з торгівлею людьми в Україні. Так, протягом 2005—2009 років кількість злочинів, пов’язаних з торгівлею людьми, зменшилась майже в 1,5 рази, а їх розкриття перевищило 98 %, і знаходиться на рівні показників 2004 року. Конкретизують це твердження дані, представлені на рис. 2.

Стан розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми

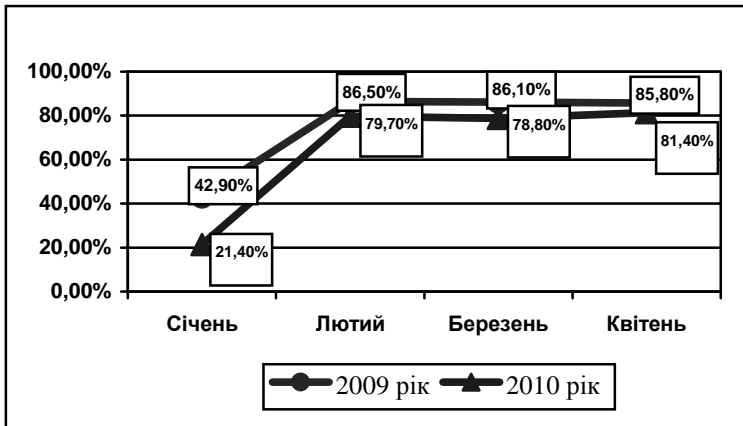

Рисунок 2. Стан розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, за 2005-2009 рр.

У 2010 році продовжує зберігатися позитивна тенденція до зменшення кількості злочинів цієї категорії. Станом на 1 травня їх кількість, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зменшилась з 132 до 108.

Разом з тим, існують і проблемні питання, зокрема зменшився відсоток розкриття таких злочинів, а це свідчить про погіршення оперативно-розшукової роботи підрозділів ОВС, які покликані вести боротьбу з торгівлею людьми (Рис. 3).

Стан розкриття злочинів у сфері торгівлі людьми

Рисунок 3. Порівняльні дані про стан розкриття злочинів у сфері торгівлі людьми за чотири місяці 2009 та 2010 рр.

Проте, незважаючи на здійснені заходи та їх результативність, ця проблема для України залишається актуальною, такою що загрожує її національним інтересам.

На нашу думку, вирішенню багатьох питань, які стосуються торгівлі людьми в Україні, заважає відсутність єдиного керівного органу, який би на державному рівні координував проведення всіх заходів, що вживаються правоохоронними органами у зазначеній сфері, та чітко формулював завдання силовим структурам. Одним із варіантів вирішення згаданої проблеми є формування відповідного законодавства та проведення організаційних заходів щодо підвищення керівної ролі Ради національної безпеки і оборони (РНБО) України з цього питання.

Виклад основних положень. Питання про зміну прерогатив РНБО України та формування нових завдань стосовно боротьби з торгівлею людьми в юридичній літературі розглядалось недостатньо. Н. М. Ахтирська. у своїй роботі “Торгівля людьми в Україні” визначила основні аспекти торгівлі людьми та перелічила органи, що ведуть боротьбу з цим явищем, але нечітко визначила роль координаційного центру, який повинен формулювати державну політику у зазначеній сфері та готувати відповідну нормативну базу [1]. Питання торгівлі людьми розглядалося О. М. Бандуркою, який визначив головним органом координації боротьби з злочинами та правопорушеннями у цій сфері Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії торгівлі людьми, яку було створено Постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2002 р. № 1961 [2].

Зазначені питання розглядалися В. О. Іващенко [3], К. Б. Левченко [4], А. М. Орлеаном [5], Я. Г. Лизогубом [6] та рядом інших авторів. Проте, вони не визначали РНБО України як головний координаційний центр по боротьбі з торгівлею людьми.

Аналіз законодавства України у сфері торгівлі людьми свідчить, що в нашій країні визнано означену проблему однією з найнебезпечніших для суспільства, результатом чого стало введення в 1998 р. до Кримінального кодексу України ст. 124—1 “Торгівля людьми”. Ця стаття передбачала відповідальність за торгівлю людьми у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років. У 2001 р. було прийнято новий Кримінальний кодекс України, де міра покарання за цей вид злочину стала набагато жорсткішою [7].

Знаковим у розв’язанні означеної проблеми є і те, що 3 лютого 2006 року Президентом України підписаний Закон України № 3316—1 “Про внесення змін у Кримінальний кодекс України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми й залучення в заняття проституцією”, прийнятий Верховною Радою України 12 січня 2006 р. Слід також зазначити, що ст. 149 Кримінального кодексу України доповнено приміткою, в якій подано тлумачення термінів “експлуатація

людини”, “уразливе становище”. У назву ст. 303 Кримінального кодексу України введено термін “сутенерство”, визначення якого подано в частині першій до цієї статті. Законом встановлено, що відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього до заняття проституцією або примус їх до заняття проституцією повинна наставити незалежно від того, чи вчинено такі дії з використанням обману, шантажу або уразливого стану зазначених осіб чи із застосуванням або погрозою застосування насильства, використання службового становища, чи особою, від якої потерпілий перебував у матеріальній або іншій залежності [7].

Щодо загальної координації протидії торгівлі людьми, то до 2005 року основним документом, спрямованим на комплексну протидію торгівлі людьми, Програма протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки, була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2002 року № 766 [8].

Основними напрямками протидії торгівлі людьми є: 1) запобігання торгівлі людьми; 2) переслідування торговців людьми; 3) захист потерпілих та їх реінтеграція.

Економічні проблеми, незадовільний стан справ на ринку праці, високий рівень безробіття і низька якість життя населення і далі змушують громадян шукати роботу за кордоном, а отже підгрунття для такого явища в Україні залишаються.

Проблемним для України є те, що заходи з протидії торгівлі людьми були спрямовані на боротьбу з міжнародною торгівлею жінками з метою запобігання їх сексуальній експлуатації, але не приділялося уваги іншим проблемам у сфері торгівлі людьми, тобто торгівлі дітьми, торгівлі людськими органами та ін. Робота спрямовувалася головним чином на вилучення з сексуального рабства дівчат-підлітків і дорослих жінок, однак не охоплювала малолітніх дітей, юнаків та чоловіків. Водночас необхідно консолідувати зусилля центральних і місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних та громадських організацій у здійсненні комплексу заходів, спрямованих на розв’язання проблем, пов’язаних з протидією торгівлі людьми.

Цю проблему частково вирішує Постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 року № 410, якою було затверджено нову Державну Програму протидії торгівлі людьми на період до 2010 року [9]. Як додаток до програми, на її виконання, було затверджено план заходів. Головним виконавцем, яке зобов’язане щорічно звітувати Кабінетові Міністрів України, було визначено Міністерство у справах сім’ї та молоді. До виконавців програми також внесено МВС України, СБ України, МЗС України, Міністерство юстиції України, Міністерство праці України, Міністерство освіти і науки України, Мі-

ністерство охорони здоров'я України, Міністерство транспорту і зв'язку України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Державну прикордонну службу України, Державний комітет національностей та релігій України, Державний комітет підприємства України, Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські адміністрації. На виконання Програми було передбачено залучення громадських та міжнародних організацій, які мали допомагати у навчанні та підготовці державних службовців, працівників дипломатичної служби та інших відомств з питань протидії торгівлі людьми та налагодженню міжнародного співробітництва у такій сфері [9].

Очікувалося, що зазначена Програма буде більш ефективною, ніж попередня. Проте, для поліпшення ситуації у боротьбі з торгівлею людьми необхідне прийняття відповідного законодавчого акту. Проект такого акту розробляли вітчизняні науковці В. М. Куц, Б. В. Лизогуб, А. М. Орлеан, але політичні негаразди та нестабільність у державі не дали можливості його прийняти [10].

Для покращення ситуації, збереження позитивної динаміки у протидії торгівлі людьми необхідно переглянути питання, узгодити дії Міжвідомчої координаційної ради і підпорядкувати завдання з координації та контролю у протидії торгівлі людьми Раді національної безпеки і оборони України. Міжвідомча координаційна рада може надавати інформацію, аналізувати її, а Рада національної безпеки і оборони України покликана координувати рішення у розв'язанні питань щодо протидії торгівлі людьми та здійснювати постійний контроль за діяльністю інших органів виконавчої влади у цьому напрямі.

Висновки. Питання протидії торгівлі людьми в Україні є досить актуальним. Головним в організації протидії торгівлі людьми, на нашу думку, є створення централізованого керівного органу, який би забезпечував координацію дій всіх правоохоронних органів та контролював їхню діяльність. Таким органом може бути Рада національної безпеки і оборони України. Єдиною умовою для виконання цього рішення буде створення відповідного управління в структурі РНБО України та внесення змін у роботу цієї структури загалом.

Список використаних джерел

1. Ахтирська Н. М. Торгівля людьми в Україні / Н. М. Ахтирська. — К. : Академія суддів України — 2008. — 82 с.
2. Діяльність органів внутрішніх справ по запобіганню торгівлі людьми : [навч. посіб.] / за заг. ред. О. М. Бандурки. — Х. : ТОВ "Прометей-Прес", 2004. — 268 с.
3. Іващенко В. О. Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право” / В. О. Івашенко. — К., 2000. — 19 с.

4. Левченко К. Б. Торгівля жінками — порушення прав людини / К. Б. Левченко. — Вісник Ун-ту внутр. справ — 1999. — Спец. випуск. — С. 7—13.

5. Орлеан А. М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми / А. М. Орлеан. — Х. : СІМ, 2005. — 180 с.

6. Лизогуб Я. Г. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини : [монографія] / Я. Г. Лизогуб. — Луганськ, РВВ ЛАВС, 2003. — 204 с.

7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [відп. ред. С. С. Яценко]. — [4-те видання] — К. : АСК, 2006. — 848 с.

8. Комплексна програма протидії торгівлі людьми на 2002—2005 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 черв. 2002 р. № 766. / Протидія торгівлі людьми : основні нормативні акти : зб. нормат. документів. — К., 2003. — 298 с.

9. Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 берез. 2007 р. № 410. // В. М. Куц, А. М. Орлеан Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми : [наук.-практ. посіб.] / В. М. Куц, А. М. Орлеан. — К., Варта, 2007. — 168 с.

10. Куц В. М. Закон України “Про заходи протидії торгівлі людьми”. Теоретична модель. Проект / В. М. Куц, Б. В. Лизогуб, А. М. Орлеан // Співробітництво держави та громадськості з питань протидії торгівлі людьми : зб. наук. праць. — Київ — Харків : Вид. Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. — С. 197—280.

В статье обобщены статистические данные о состоянии борьбы с торговлей людьми в Украине, проанализированы результаты мероприятий по координации и управлению деятельностью правоохранительных органов в сфере противодействия торговле людьми.

The article deals with the generalization of the statistical information about the state of fight against human trafficking in Ukraine. The effectiveness of measures on coordination and management of the law enforcement agencies activity in the sphere of counteraction human trafficking is analyzed.

Стаття надійшла до редакції журналу 12 травня 2010 року.